

HET ONAFGEWERKTE LUIK VAN HET SNELRECHT: DE ONMIDDELLIJKE VERSCHIJNING

1. Het snelrecht opnieuw in de mode

Hoewel in de climax van de verkiezingscampagne de kwaliteit van eetwaren centraal stond, was het thema 'veiligheid' niet uit de politieke actualiteit weg te branden. Vrijwel alle partijen hebben de kiezer een veiligheidsplan voorgeschoteld, waarin de klemtoon lag op de rechten van slachtoffers en op de versoepeling van procesvoorschriften. Om de capaciteit van het gerecht te verhogen hebben sommige partijen (VLD, Vlaams Blok en VU-ID) een lans gebroken voor de onmiddellijke verschijning. Het doel van deze verkorte procedure bestaat erin aangehouden verdachten zonder voorafgaand gerechtelijk onderzoek voor het vonnisgerecht te brengen. In eenvoudig bewijsbare zaken zou het parket een beroep kunnen doen op de vonnisrechter om een aanhoudingsbevel uit te vaardigen, zodat de onderzoeksrechter zich kan toeleveren op zware en complexe vormen van criminaliteit.

Voor de voorstanders van snelrecht is de Franse procedure van *comparution immédiate* een goede inspiratiebron. Sinds 1863 kan de *procureur de la République* de vonnisrechter inschakelen om de verdachte aan te houden en om onmiddellijk uitspraak te doen over eenvoudig bewijsbare strafzaken of over feiten die op heterdaad werden ontdekt.¹ Voorwaarde voor deze procedure is dat de feiten strafbaar zijn met een gevangenisstraf van hoogstens vijf jaar. Volgens het klassieke scenario kan het *Tribunal correctionnel* onmiddellijk de grond van de zaak behandelen als de verdachte daarmee instemt en het O.M. voldoende bewijsgegevens kan aanbren- gen. Vanwege de korte termijn voor de arrestatie (24 uur) bevat het strafdossier meestal slechts beknopte getuigenverklaringen. Doorslaggevend voor de besluitvorming is dan het onderzoek ter terechtzitting. Om uitstel van de zaak te vermijden kan het O.M. getuigen en deskundigen oproepen zonder een formele dagvaarding. Wanneer het strafdossier te weinig informatie bevat, of de verdachte een onmiddellijke berechting weigert, dient de correctionele rechtbank de zaak uit te stellen. In dit geval moet zij beslissen over de aanhouding van de verdachte of over de vrijheid onder voorwaarden. Indien de verdachte wordt aangehouden moet de rechtbank binnen twee maanden uitspraak doen, zo niet moet het parket een gerechtelijk onderzoek instellen om de verdachte van zijn vrijheid te beroven. Om de waarheid te ontdekken kan de vonnisrechter zelf een bijkomend onderzoek verrichten of de opsporing toevertrouwen aan de onderzoeksrechter. Wanneer de correctionele recht-

1. Zie F. CAROLA, 'La célérité du procès pénal en droit français', *Rev. int. dr. pén.*, 1995, 527-528; J. PRADEL, *Procédure pénale*, Parijs, Cujas, 1997, 454-456.

bank de aanhouding weigert, kan de procureur nog slechts de 'standaardprocedure' toepassen. Om de zaak aanhangig te maken kan de procureur dan een gerechtelijk onderzoek instellen of zijn opsporingsonderzoek afronden door een rechtstreekse dagvaarding. Indien de zaak te complex is voor een snelle afhandeling moet de vonnisrechter de onmiddellijke verschijning afwijzen. Ook in dit geval moet het O.M. de zaak overdragen aan de onderzoeksrechter om de verdachte in afwachting van zijn proces aan te houden. Wanneer de correctionele rechtbank niet zetelt op de dag dat de verdachte wordt gearresteerd, is een tussenstap nodig. De procureur kan dan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg inschakelen om de verdachte aan te houden en om de snelrechtprocedure op te starten. In geval de voorzitter de aanhouding beveelt moet de verdachte binnen 2 dagen verschijnen voor de correctionele rechtbank, die vervolgens beslist over de onmiddellijke behandeling van de zaak.

In België kwam het snelrecht pas in 1993 in de schijnwerpers. Minister van Justitie M. WATHELET bepleitte toen de onmiddellijke verschijning om 'stadsdelinquentie' efficiënter aan te pakken.² Het verschil met de Franse regeling was dat de procureur de onmiddellijke verschijning ook zou kunnen aanwenden om sommige misdaden te vervolgen, zoals diefstal met geweld. Verder zou enkel de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg een aanhoudingsbevel kunnen uitvaardigen, zodat er geen twijfels rijzen over de onpartijdigheid van de vonnisrechter. Dit plan ontketende evenwel een storm van protest. Mispunt van kritiek was de lage drempel voor de voorlopige hechtenis. De voorzitter van de rechtbank zou reeds een aanhoudingsbevel kunnen uitvaardigen wanneer op het tenlastegelegde feit een gevangenisstraf van minstens 6 maanden staat. Tevens moest de aanhouding niet meer volstrekt noodzakelijk zijn voor de openbare veiligheid, zoals bepaald in artikel 16 VHW. De voorzitter van de rechtbank zou het bevel tot onmiddellijke verschijning kunnen steunen op 'omstandigheden eigen aan de zaak'. De vrees bestond dat deze versoepeling zou leiden tot een drastische toename van personen in voorlopige hechtenis. Het project-Wathelet werd daarom ingeperkt tot de *oproeping bij procesverbaal* (art. 216^{quater} Sv.). Deze vorm van snelrecht biedt aan het parket de mogelijkheid om verdachten die door de politie werden gearresteerd zonder bijkomende dagvaarding naar de correctionele rechtbank te verwijzen.

Sindsdien verdween de onmiddellijke verschijning lange tijd uit het gezichtsveld. Zo bevat de Wet Franchimont geen versnelde procedure voor aangehouden verdachten.³ Het gerechtelijk onderzoek werd zelfs omringd met bijkomende waarborgen, zoals de mogelijkheid van de partijen om onderzoeksdaden te vorderen en om onregelmatigheden op te werpen voor de kamer van inbeschuldigingstelling (K.I.). Hierdoor is de kans kleiner dat aangehouden verdachten snel voor het vonnisgerecht verschijnen. Het snelrecht kwam opnieuw in de belangstelling door kamerlid G.

2. Ontwerp van 13 juli 1993 houdende een aantal bepalingen tot versnelling en modernisering van de strafrechtsbedeling, *Parl. St.*, Senaat, 1992-93, nr. 819/1.

3. Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.*, 2 april 1998.

BOURGEOIS, die een onmiddellijke verschijning ontwierp voor feiten waarop een gevangenisstraf van hoogstens 10 jaar staat en die een 'snelle behandeling rechtvaardigen'.⁴ Aanleiding voor dit voorstel, dat sterk geënt is op de Franse *comparution immédiate*, was de vernieling van Oostendse handelszaken tijdens het WK voetbal (juli 1998). Het Brugse parket bleek onvoldoende uitgerust te zijn om Engelse hooligans te arresteren en snel voor de correctionele rechtbank te dagen. Volgens G. BOURGEOIS kan men pas efficiënt optreden tegen vandalisme en straatgeweld als potentiële daders worden afgeschrikt door een onmiddellijke aanhouding, berechting en strafuitvoering. Deze stelling maakt steeds meer opgeld. Zo werd in het programma van de paars-groene regering VERHOFSTADT de onmiddellijke verschijning aanbevolen als middel om 'zware inbreuken' en 'openlijke geweldplegingen' efficiënter te berechten.⁵

2. De voordelen van het snelrecht

In het huidige systeem kan de Procureur des Konings de zaak niet meer rechtstreeks voor het vonnisgerecht brengen wanneer de verdachte langer dan 24 uur moet aangehouden worden. In dit geval moet hij de zaak overdragen aan de onderzoeksrechter, die bijkomend onderzoek kan verrichten. Het gerechtelijk onderzoek is echter een vrij omslachtige procedure, omdat daaraan de regeling van de rechtspleging vasthangt. Alvorens de zaak voor het vonnisgerecht komt, moet de raadkamer nagaan of het gerechtelijk onderzoek voldoende bezwaren heeft opgeleverd en of de bewijsstukken op een regelmatige wijze werden verkregen. Deze tussenschakel, bedoeld om lichtzinnige vervolgingen te vermijden, neemt vaak veel tijd in beslag. Vooral in grote arrondissementen verlopen enkele weken of maanden tussen de afsluiting van het gerechtelijk onderzoek en het openbaar proces. Daarbij komt dat de partijen sinds de Wet Franchimont de K.I. kunnen inschakelen om onregelmatigheden uit het dossier te filteren (art. 235*bis* Sv.) of om de onderzoeksrechter te dwingen informatie aan het dossier toe te voegen (art. 61*quinquies* Sv.). Tegen het arrest van de K.I. over onregelmatigheden kan elke belanghebbende partij onmiddellijk cassatieberoep aantekenen (art. 416 Sv.). Hierdoor bestaat het risico dat het gerechtelijk onderzoek nog langer aansleept. Een ander knelpunt is de zware werklast van de onderzoeksrechter. In sommige arrondissementen moet de onderzoeksrechter jaarlijks ruim 350 zaken uitspitten, waardoor ook in 'eenvoudige dossiers' het gerechtelijk onderzoek vaak blokkeert. Tegen deze opeenstapeling van dossiers valt weinig te ondernemen, omdat het gerechtelijk onderzoek gekoppeld is aan ingrijpende dwangmiddelen. In theorie moet het parket een gerechtelijk onderzoek instellen telkens wanneer het nodig is de verdachte aan te houden, een woning te doorzoeken of gesprekken af te luisteren (art. 28*septies* Sv.). Om gerechtelijke achterstand te vermijden geeft de Procureur des Konings er vaak de voorkeur aan

4. Wetsvoorstel tot invoering van een snelrechtprocedure in het Wetboek van Strafvordering (ingediend door Dhr. G. BOURGEOIS), *Parl. St.*, Kamer, 1997/98, nr. 1678/1.

5. 'Een brug naar de eenentwintigste eeuw', regeringsverklaring: www.fgov.be/pa.nla.

eenvoudig bewijsbare dossiers zelf af te handelen. In deze gevallen blijven verdachten vrij in afwachting van hun proces, ook al hebben zij vrij ernstige feiten op hun kerfstok.

Deze filtering van dossiers, waarbij alles wordt gezet op *efficiency*, leidt tot ongewenste neveneffecten. Daders van straatcriminaliteit die onmiddellijk worden vrijgelaten krijgen soms de indruk dat het gerecht niet zwaar tilt aan hun gedrag en dat zij hun straf kunnen ontlopen. Deze schijn van straffeloosheid vergroot de kans op normvervaging en recidive. De oproeping bij proces-verbaal is een weinig doeltreffend middel om daders snel op het rechte pad te brengen. Vaak moet de zaak op de inleidende terechtzitting worden uitgesteld omdat het dossier onvolledig is of omdat niet alle partijen komen opdagen. Zo blijkt dat in Brussel amper 43% van alle zaken die voor de 'snelrechter' komen zonder uitstel worden berecht.⁶ Verder kan het parket slechts een snelrechtprocedure organiseren als de verdachte daarmee instemt. Verdachten kunnen steeds verstek laten gaan, waardoor het vaak maanden duurt eer de zaak tot een ontknoping leidt. De molen van het gerecht maalt nog trager wanneer de beklaagde hoger beroep aantekent tegen zijn veroordeling, omdat het 'snelrecht' enkel vorm kreeg op het niveau van eerste aanleg. Ook in eenvoudige dossiers verstrikt veel tijd tussen schuld en straf. Deze situatie kan bij de dader een minachting voor het gerecht aanwakkeren. Hij merkt immers dat de dreiging van de Procureur des Konings om de zaak snel af te handelen geen effect sorteert. De vraag rijst dan of de straf een voldoende krachtig signaal kan zijn om veroordeelden voor recidive te behoeden en om potentiële daders af te schrikken. Om de slagkracht van het gerecht te vergroten zou het O.M. ook een procedure van onmiddellijke verschijning moeten kunnen opstarten. Sommige daders van gewelddaden komen tot inkeer wanneer zij kort na de feiten verantwoording moeten afleggen en een confrontatie moeten aangaan met het slachtoffer.⁷ Een ander voordeel is dat benedeelden kort na de feiten uit hun crimineel milieu worden verwijderd. Daders die na enkele uren arrestatie vrijkomen winnen vaak 'prestige', omdat de politie hen schijnbaar niet de baas kan, en zijn soms geneigd hun grenzen te verleggen.

Een volwaardige snelrechtprocedure kan tevens een geschikt middel zijn om de onveiligheid in 'risicobuurtten' terug te dringen. Politieambtenaren zijn vaak misnoegd omdat daders die op heterdaad werden betrapt enkele uren na hun arrestatie uitdagend voorbijlopen en zich opnieuw in hun crimineel milieu nestelen. Vele politieambtenaren voelen zich in de steek gelaten door het parket en zijn steeds minder geneigd om kordaat op te treden tegen 'kleine criminaliteit'. Het gevaar bestaat dan dat risicobuurtten nog meer in de ban raken van criminaliteit. De beslissing van het parket om gearresteerde straatdelinquenten vrij te laten zet tevens kwaad bloed bij het slachtoffer, vooral als de zaak pas na enkele maanden aan de vonnisrechter wordt voorgelegd. Slachtoffers krijgen vaak de indruk dat het gerecht

6. D. VAN DER NOOT en B. MICHEL, 'Justice accélérée ou justice expéditive? Un regard critique sur l'application de l'art. 216^{quater} C.C. à Bruxelles', *Rev. dr. pén.*, 1999, 163.

7. A. RAES, 'Snelrecht. Verkennend onderzoek inzake de toepassing te Brussel', scriptie criminologie VUB, 1997, 12.

hun belangen negeert en niet in staat is een veilige leefomgeving te garanderen. Deze vertrouwenscrisis kan ertoe leiden dat slachtoffers nog nauwelijks op straat komen en het sociaal weefsel van een buurt beschadigd raakt. Een trage afhandeling van de zaak tast tevens de materiële belangen van het slachtoffer aan. Slachtoffers van gewelddaden komen soms in een benarde positie wanneer zij de medische kosten en hun inkomensverlies pas na maanden of jaren op de dader kunnen verhalen. Snelrecht biedt het voordeel dat de rechter kort na de feiten een voorlopige of zelfs definitieve schadevergoeding kan uitspreken.

Snelrecht wordt vaak afgeschilderd als een middel om daders zonder diepgaand onderzoek aan de schandpaal te nagelen. Dit beeld is veel te ruw, omdat een onmiddellijke verschijning ook voordelen kan opleveren voor de verdachte. Verdachten blijven niet te lang in onzekerheid over de uitkomst van het proces en moeten geen lange periode van voorlopige hechtenis ondergaan. Vaak moet de aangehouden verdachte enkele weken afwachten of de onderzoeksgerechten het dossier rijp achten voor vervolging. Deze 'extra' voorlopige hechtenis is moeilijk te verantwoorden in eenvoudig bewijsbare zaken. Verder kan de verdachte snelrecht benutten om kort na de feiten het strafdossier in te zien en om bewijsgegevens à décharge aan te brengen. Hoe langer de procedure aansleept, hoe groter het risico dat cruciale sporen worden uitgewist (*le temps qui passe, c'est la vérité qui s'enfuit*). Tijdens de 'standaardprocedure' heeft de verdachte minder kansen om snel aan te sturen op bijkomend onderzoek. Hij kan pas het strafdossier inzien vanaf de rechtstreekse dagvaarding of, indien de onderzoeksrechter de opsporing leidt, vanaf 1 maand na de in verdenkingstelling. In sommige zaken is deze 'wachtperiode' te lang om lacunes in het onderzoek weg te werken.

3. Kritiek op het snelrecht

De procedure van onmiddellijke verschijning ligt zwaar onder vuur. Vanuit diverse hoeken wordt aangevoerd dat deze vorm van snelrecht het processysteem ontregelt en de rechten van de verdediging uitholt.⁸ Een veelgehoord bezwaar is dat snelrecht het ontstekingsmechanisme vormt van een *justitie met twee snelheden*. Daders van eenvoudig bewijsbare feiten zouden zich amper kunnen voorbereiden op de berechting, terwijl witteboordencriminelen zouden beschikken over een ruim arsenaal rechtsmiddelen om het onderzoek af te remmen. In complexe zaken kunnen verdachten de procedure rekken door nutteloze onderzoeksdaden te vorderen (art. 61 *quinquies* Sv.) of door vermeende onregelmatigheden voor de K.I. op te werpen (art. 235 *bis* Sv.). Tevens kunnen deze 'bevoorrechte' verdachten een snelle berechting ontlopen door afwezig te blijven op hun proces en verzet aan te tekenen tegen

8. Voor een overzicht van deze kritieken zie A. BLOCH, 'Snelrecht of sneller recht?', *Panopticon*, 1992, 511-514; A. WINANTS, 'Enkele beschouwingen over het snelrecht', in *Jaarboek Interuniversitair Centrum Mensenrechten*, Antwerpen, Maklu, 1994, 101-104; B. DAYEZ, 'La procédure accélérée: vers une justice d'anticipation?', *Journ. proc.*, 1998, 16-18; K. VAN CAUWENBERGHE, 'Snelrecht of sneller recht', *De orde van de dag*, 1998/2, 36-40.

een veroordeling. Zelfs voor de beroepsrechter kan men door verstek te laten een dubbele behandeling van de zaak afdwingen. Deze opdeling kan niet door de beugel, aldus de tegenstanders van snelrecht, omdat in complexe zaken de verdachte meer kans heeft om de verjaring te doen intreden of om strafvermindering te bekomen wegens overschrijding van de redelijke termijn. Tevens zouden verdachten tegen wie de 'standaardprocedure' loopt meer troeven kunnen uitspelen om bewijsmateriaal uit te sluiten of om de burgerlijke belangen onderling te regelen. Het blazoen van het gerecht zou dan nog meer besmeurd raken.

Een evenwichtig processysteem komt echter niet steeds tot stand door alle strafzaken volgens eenzelfde modelprocedure af te handelen. Waarborgen die bij de berechting van complexe zaken onmisbaar zijn, kunnen in eenvoudig bewijsbare zaken van het goede teveel zijn. Zo ligt het voor de hand de regeling der rechtspleging over te slaan bij betrapting op heterdaad, omdat er reeds voldoende aanwijzingen van schuld bestaan. Uniformiteit van procesregels werkt echter averechts wanneer het gerecht teveel strafzaken moet verwerken. Bij overbelasting is de druk groot om strafzaken buitengerechtelijk af te handelen (b.v. bemiddeling) of om de 'standaardprocedure' te ontdoen van een reeks formaliteiten. Alle verdachten zouden dan proceswaarborgen moeten inleveren, waardoor in complexe zaken het risico van gerechtelijke dwalingen fors toeneemt. Om kwaliteitsverlies te vermijden hebben de opstellers van het Wetboek van Strafvordering (1808) procesvoorschriften geënt op de complexiteit van de zaak. Wanneer het voorbereidende onderzoek door de politie voldoende gegevens oplevert, kon de Procureur des Konings de verdachte rechtstreeks dagvaarden voor het vonnisgerecht (art. 182 Sv.). In dat geval ligt de klemtoon op het onderzoek ter terechtzitting. Was een voorafgaand onderzoek nodig, dan moest het O.M. de zaak overlaten aan de onderzoeksrechter (art. 47 Sv.). Enkel in geval van heterdaad kon de procureur de zaak zelf uitdiepen. Het opsporingsonderzoek werd bijgevolg ontworpen als een vorm van snelrecht. Opmerkelijk is dat de Procureur des Konings niet moet letten op de ernst van de feiten: alle wanbedrijven kunnen het voorwerp uitmaken van een opsporingsonderzoek of van een gerechtelijk onderzoek. Sinds de Wet van 11 juli 1994 kan het O.M. ook misdaden die vatbaar zijn voor correctionalisering rechtstreeks aan de vonnisrechter voorleggen. Hierdoor weegt de complexiteit van de zaak nog zwaarder op het scenario van het vooronderzoek. Het is mogelijk dat het parket een zaak van gewapende diefstal zelf onderzoekt en een (minder ernstige) zaak van oplichting aan de onderzoeksrechter toevertrouwt. Wanneer men elk risico op een 'justitie met twee snelheden' wil uitsluiten, kan ook dit verschil in behandeling niet door de beugel. De beslissing van het parket om een zaak als 'eenvoudig' te bestempelen leidt er immers toe dat de verdachte de waarborgen rondom het gerechtelijk onderzoek verliest. Het is merkwaardig dat tegenstanders van het snelrecht de onmiddellijke verschijning op de korrel nemen, maar geen afschaffing van het opsporingsonderzoek bepleiten. Beide procedures zijn nochtans gericht op eenzelfde doel: het gerechtelijk onderzoek ontwijken in eenvoudige zaken. Het enige verschil is dat bij onmiddellijke verschijning de verdachte onder dwang voor het vonnisgerecht wordt geleid. Blijkbaar voelt

men intuïtief aan dat het processysteem vastloopt wanneer alle zaken door de sluis van het gerechtelijk onderzoek moeten worden gestuwd.

Men kan zich overigens afvragen of het gevaar van een 'justitie met twee snelheden' niet juist toeneemt door eenvoudige en complexe zaken volgens eenzelfde patroon af te handelen. Wanneer de onderzoeksrechter alle misdrijven moet ophelderen stijgt de druk om schakels van de procedurele keten over te slaan of om de duur van het vooronderzoek in te korten. De kans is groot dat het gerecht vooral tijd en middelen investeert in eenvoudige zaken (b.v. straatcriminaliteit) om een hoog rendement te kunnen behalen. Witteboordencriminelen zouden dan nog gemakkelijker de dans kunnen ontspringen. Verder rijst de vraag of het snelrecht niet nodig is om eenvoudige strafzaken binnen een redelijke termijn af te handelen. Volgens het Europees Hof te Straatsburg is de complexiteit van de zaak van belang om de redelijke termijn te beoordelen.⁹ In zaken waar vele bewijsincidenten aan de oppervlakte komen mag de berechting meer tijd in beslag nemen. Vertragingen moeten bijgevolg steeds kunnen worden gerechtvaardigd door het belang van een nauwgezet onderzoek. Aan deze eis is niet voldaan wanneer de feiten snel werden opgehelderd en de verdachte maanden moet wachten alvorens de raadkamer de zaak naar het vonnisgerecht verwijst.

Een procedure van onmiddellijke verschijning is echter slechts aanvaardbaar als men ook de procedure voor complexe dossiers op de ontwerptafel legt. De vraag rijst of de huidige procesregeling niet te zwaar is opgetuigd. Een knelpunt is de mogelijkheid van beklaagden om afwezig te blijven op het proces en om de berechting uit te stellen. De Belgische regeling is erg soepel omdat ook beklaagden die kennis hebben van de dagvaarding verstek kunnen laten gaan. In de zaak *Lala* gaf het Europees Hof te Straatsburg aan dat de deelname van de beklaagde aan zijn proces essentieel is voor een eerlijke bewijsvoering.¹⁰ De wetgever mag daarom maatregelen nemen om verstekprocedures tegen te gaan, zoals de aanhouding van de beklaagde. Wanneer de beklaagde niet komt opdagen moet zijn raadsman evenwel een pleidooi kunnen houden.¹¹ Men zou daarom een systeem kunnen ontwerpen waarin enkel beklaagden die geen kennis kregen van de dagvaarding verzet kunnen aantekenen tegen een verstekvonnis. Buiten dit geval van overmacht zou een contradictoir proces ook zonder de verdachte tot stand kunnen komen, mits zijn raadsman het woord kan voeren. Tevens is ook een herbezinning op de regeling der rechtspleging aangewezen. Mag deze omslachtige procedure niet worden overgeslagen wanneer de onderzoeksrechter minder zware feiten onderzoekt of enkel moet tussenkomen om dwangmiddelen op te leggen? Wanneer naast de invoering van snelrecht ook de 'standaardprocedure' wordt gestroomlijnd, verkleint het risico van een 'justitie met twee snelheden'. Toch mag de standaardprocedure meer waarborgen bevatten dan de onmiddellijke verschijning, omdat de complexiteit van de zaak

9. B.v. E.H.R.M., 15 juli 1982, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 51, Eckle t. Duitsland; E.H.R.M., 23 september 1998, *Publ. ECHR*, Serie A, I.A. t. Frankrijk.

10. E.H.R.M., 22 november 1994, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 277, Lala t. Nederland.

11. E.H.R.M., 21 januari 1999, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Van Ghyseghe t. België.

verschilt. Wanneer de feiten pas na een langdurig en secuur onderzoek aan het licht komen, moet de verdachte meer kansen hebben om het onderzoek te beïnvloeden dan een verdachte die op heterdaad werd betrapt.

Tegenstanders van het snelrecht voeren tevens aan dat de doelgroep van 'eenvoudig bewijsbare strafzaken' moeilijk af te bakenen is. Elke parketmagistraat zou vrij kunnen beslissen of de aangehouden verdachte onmiddellijk voor het vonnisgerecht moet verschijnen, dan wel aanspraak kan maken op de waarborgen rondom het gerechtelijk onderzoek. Snelrecht zou dan onverenigbaar zijn met het gelijkheidsbeginsel. Wanneer de verdachte op heterdaad werd betrapt, bestaat er wel een objectief criterium om de onmiddellijke verschijning te rechtvaardigen. Voorwaarde is wel dat de termen 'kort na het misdrijf' (art. 41 Sv.) restrictief worden geïnterpreteerd. Moeilijker is de situatie wanneer de politie pas na enkele uren op de hoogte komt van een eenvoudige zaak (b.v. vandalisme). Om discriminatie te vermijden zou het parket in duidelijke richtlijnen moeten aangeven welk type van criminaliteit voor snelrecht in aanmerking komt. Tevens moet de vonnisrechter een onmiddellijke verschijning afwijzen wanneer de zaak een nauwgezet onderzoek vergt. Verdachten die gebruik willen maken van de 'standaardprocedure' zijn dan niet meer geheel afhankelijk van hun natuurlijke tegenstrever, de Procureur des Konings. De kritiek dat snelrecht leidt tot discriminatie moet dan ook fel worden afgezwakt.

Een derde bezwaar is dat snelrecht de waarborg van een eerlijk proces (art. 6 E.V.R.M.) zou aantasten. Vooreerst luidt de kritiek dat verdachten die onmiddellijk voor het vonnisgerecht moeten verschijnen over onvoldoende tijd en faciliteiten beschikken om hun verdediging voor te bereiden. Een snelle berechting vormt echter niet steeds een obstakel voor de verdediging. Wanneer de snelrechter pas na enkele dagen oordeelt over de zaak, heeft de verdediging meestal voldoende tijd om haar argumenten op een rij te zetten. Het gaat immers over zaken waar over de schuld van de verdachte weinig twijfel bestaat. Vooral als de feiten op heterdaad werden ontdekt kunnen enkele dagen (of zelfs uren) volstaan om een degelijk verweer op te bouwen. Het enige probleem is dat over de sociale achtergrond van de verdachte vaak pas na enige tijd klaarheid ontstaat. Maatschappelijke enquêtes stromen traag binnen omdat meestal verschillende diensten moeten tussenkomen. Toch lijkt dit vooral een organisatorisch probleem. Met een uitgebreid team van probatie-assistenten moet het haalbaar zijn om de leefsituatie van de verdachte snel door te lichten. Indien de verdediging over te weinig tijd zou beschikken om een stevig verweer te voeren, dient de vonnisrechter de berechting uit te stellen. De dagvaardingstermijn is dus geen keurslijf voor de verdediging.

Verder wordt opgeworpen dat de vonnisrechter zijn onpartijdigheid verliest omdat hij vooraf over de aanhouding van de verdachte moet oordelen. De schijn van partijdigheid volstaat echter niet om een schending van artikel 6 E.V.R.M. op te leveren. Volgens het Europees Hof te Straatsburg komt de onpartijdigheid pas in het gedrang als de vonnisrechter in een vroeger stadium een aanhoudingsbevel uitvaardigde en actief deelnam aan de opsporing en de vervolging. Het feit dat de rechter vooraf aangaf dat er ernstige aanwijzingen van schuld tegen de verdachte bestaan is ontoereikend om aan zijn onpartijdigheid te twifelen. Een mooie illustratie is de

zaak *Nortier*, waarin de onpartijdigheid ter discussie stond van een jeugdrechter die voordien de aanhouding van de minderjarige had bevolen. Het Europees Hof nam geen schending aan van artikel 6 E.V.R.M. omdat de jeugdrechter tijdens de voorbereiding van het proces slechts moest nagaan of het onderzoek van het O.M. voldoende bezwaren opleverde.¹² Ook in de zaak *Saraiva* oordeelde het Europees Hof dat een rechter die een aanhoudingsbevel uitvaardigt nadien aan de berechting kan deelnemen.¹³ Voorwaarde is wel dat de rechter de voorlopige hechtenis niet steunt op bewijsmateriaal dat hij zelf heeft verzameld. De procedure van onmiddellijke verschijning kan bijgevolg de toets van artikel 6 E.V.R.M. doorstaan. Om elke schijn van partijdigheid te vermijden zou men de functies van de snelrechter kunnen opsplitsen. In het systeem ontworpen door M. WATHELET kon enkel de Voorzitter van de rechtbank een aanhoudingsbevel uitvaardigen.

Volgens de critici van het snelrecht zou ook de kwaliteit van de bewijsvoering op de helling komen. De vrees bestaat dat de vonnisrechter de partijen weinig kansen biedt om te pleiten en bijkomende opsporingen stelselmatig weigert. In de praktijk blijkt de snelrechter niet overhaast te handelen. Zo duren de debatten voor de Brusselse snelrechtbanken gemiddeld een half uur.¹⁴ Voorts worden vele zaken uitgesteld om de feiten of de achtergrond van de dader grondiger te onderzoeken.¹⁵ De zwakke plek van het snelrecht is wellicht de kwaliteit van het vooronderzoek. Om de zaak tijdig af te ronden kan het O.M. geneigd zijn informatie à décharge te negeren. De periode tussen de arrestatie en de berechting mag daarom niet te kort zijn. Men zou kunnen denken aan een systeem waarbij de vonnisrechter op de inleidende terechtzitting enkel een aanhoudingsbevel kan uitvaardigen en de complexiteit van de zaak kan beoordelen. Indien hij akkoord gaat met snelrecht zou de zaak pas na tien dagen kunnen berecht worden, tenzij de verdachte aandringt op een onmiddellijke berechting.

Ten slotte wordt aangevoerd dat snelrecht een hinderpaal vormt voor een evenwichtige bestraffing. De rechter zou te weinig tijd nemen om de kansen op resocialisatie van de dader af te wegen en om het nut van alternatieve straffen te beoordelen. Verder zou een rechter die kort na de feiten uitspraak moet doen zware straffen opleggen, omdat de maatschappelijke onvrede nog niet is uitgedoofd. Snelrecht en harde repressie zijn echter geen synoniemen. Zo blijkt dat de snelrechtbank te Brussel gemiddeld meer alternatieve straffen uitspreekt dan de 'gewone' kamers van de correctionele rechtbank.¹⁶ Veel hangt af van de volledigheid van het strafdosier. Wanneer de snelrechter pas na enkele dagen de zaak ten gronde behandelt, kan het parcours van een alternatieve bestraffing doorgaans wel worden uitgestippeld. Verder kan de verdachte steeds hoger beroep aantekenen tegen een veroordeling. Het risico van een snelrechter die vaste tarieven hanteert en alternatieve straffen

12. E.H.R.M., 22 augustus 1993, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 267, *Nortier t. Nederland*.

13. E.H.R.M., 22 april 1994, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 286-B, *Saraiva de Carvalho t. Portugal*.

14. D. VAN DER NOOT en B. MICHEL, *l.c.*, 162.

15. D. VAN DER NOOT en B. MICHEL, *l.c.*, 163.

16. D. VAN DER NOOT en B. MICHEL, *l.c.*, 147.

weigert wordt daardoor beperkt. Een andere kritiek luidt dat snelrecht een sluiske methode is om het vangnet van het gerecht te verbreden (*net-widening*). Zaken die voordien om opportuniteitsredenen worden geseponneerd zouden toch voor de rechter komen. Ook zaken die geschikt zijn voor strafbemiddeling zouden via snelrecht worden 'opgevestigd'. Deze 'uitdeining' van het strafrecht kan men echter tegengaan door een coherent vervolgingsbeleid uit te werken. Parketmagistraten moeten aan de hand van glasheldere criteria kunnen uitmaken welke zaken voor snelrecht in aanmerking komen. Verder zou de rechter de richtlijnen van het O.M. moeten kunnen toetsen. Concreet zou de snelrechter zaken moeten kunnen afstoten die volgens deze richtlijnen buitengerechtelijk moeten afgehandeld worden. Uit de praktijk te Brussel blijkt dat snelrecht (*in casu* de oproeping bij proces-verbaal) weinig of geen effect heeft op de uitstoot van strafzaken door seponering. Meer dan 50% van de zaken voor de snelrecht bestaat uit gekwalificeerde diefstal (inbraak, diefstal met geweld).¹⁷ Dergelijke zaken zijn meestal ernstig genoeg om aan de vonnisrechter voor te leggen.

4. Evaluatie

Snelrecht wordt door velen geassocieerd met een zwakke bewijsvoering en met een draconische bestraffing van 'kleine criminaliteit'. Men kan echter goede redenen aanvoeren om een aparte procedure te organiseren voor eenvoudig bewijsbare dossiers, waarbij de vonnisrechter een aanhoudingsbevel uitvaardigt. Snelrecht is een geschikt instrument om een schijn van straffeloosheid te vermijden en om de belangen van slachtoffers beter in de verf te zetten. Ook voor de verdachte levert het snelrecht voordeel op: hij moet niet de spanning van een aanslepend proces ondergaan en kan snel ontlastend bewijsmateriaal aanbrengen. Het belang van een efficiënte justitie mag niet de enige drijfveer zijn om in eenvoudige zaken het gerechtelijk onderzoek te omzeilen. De vonnisrechter mag niet te snel kennis nemen van de zaak, zo niet verliest de verdachte zijn recht op voldoende tijd en faciliteiten om zijn verdediging voor te bereiden (art. 6 E.V.R.M.). Tevens dient de snelrechter de 'gewone' procedure te bevelen wanneer de feiten slechts na een nauwgezet vooronderzoek aan het licht kunnen komen. Zonder deze correctie bestaat het risico dat het O.M. het snelrecht aanwendt om de positie van de verdachte in complexe zaken te verzwakken. De invoering van de Franse *comparution immédiate* volstaat echter niet om eenvoudige strafzaken sneller af te handelen. Snelrecht heeft enkel zin wanneer de verdachte geen verstek kan laten gaan en wanneer ook in het Hof van Beroep aparte snelrechtkamers worden gevormd. Verder mag snelrecht er niet toe leiden dat het gerecht enkel energie investeert in zaken van 'kleine criminaliteit'. Vaak loopt het gerechtelijk apparaat vast omdat complexe dossiers niet tijdig kunnen worden berecht. Men moet daarom ook de 'standaardprocedure' kritisch doorlichten. Zo rijst de vraag of het algemeen recht op verstek of de regeling der rechtspleging niet

17. D. VAN DER NOOT en B. MICHEL, *l.c.*, 148.

teveel armslag geven aan de verdediging. Ook in complexe zaken moet men trachten de *efficiency* en de rechten van de verdediging met elkaar in evenwicht te brengen.

BART DE SMET
15 juli 1999